

Latgales teātra darbība (1921–1940)

Activity of Latgale Theatre (1921–1940)¹

Laura Melne, *Mg. hist.*

Muzeja “Ebreji Latvijā” krājuma speciāliste

Skolas iela 6, Rīga, LV-1010

E-pasts: laurai.melnei@gmail.com

Īsts latviešu kultūras dzīves uzplaukums Latgalē pirmoreiz vērojams tikai pēc Neatkarības kara noslēguma, kad reģionā sāka atjaunoties mierīga dzīve. Latgalieši un pārējie latvieši, kurus Latgalē sauca par baltiešiem, arī pēc kopīgas valsts nodibināšanas cits citam bija diezgan sveši gan kulturālā, gan saimnieciskā ziņā. Viens no līdzekļiem, kā jaunizveidotās Latvijas valsts valdība centās tuvināt latgaliešus un pārējos latviešus, bija kultūra, un veiksmīgs piemērs bija tieši teātris. Rakstā sniegts ieskats Latgales teātra darbībā no tā izveidošanas 1921. gadā līdz slēgšanai 1940. gadā, akcentējot pārmaiņas, ko teātra attīstībā iezīmēja Kārļa Ulmaņa 1934. gada 15. maijā realizētais valsts apvērsums.

Atslēgvārdi: Latgales teātris, Rēzekne, Latgale, kultūra, teātris.

Latvian cultural life in Latgale for the first time truly flourished only after the end of the War of Independence, as life in the region returned to normalcy. Even after the establishment of a common state, Latgalians and other Latvians referred to as the Balts in Latgale differed both culturally and economically. One of the realms whereby the government of the newly established state of Latvia tried to bring Latgalians and other Latvians together was culture. Theatre was one of the most successful examples. The present article describes activities of Latgale Theatre from its establishment in 1921 to 1940, when it was closed, highlighting the changes introduced in theatre development by the coup d'état of Kārlis Ulmanis on 15 May 1940.

Keywords: Latgale Theatre, Rēzekne, Latgale, culture, theatre.

Ievads

Latgaliešu nacionālā un arī kultūras atmoda sākās aptuveni pusgadsimtu vēlāk nekā pārējās latviešu apdzīvotajās teritorijās. Par sākotnējo tās centru kļuva Pēterburga, kur latgalieši lielā skaitā darba vai mācību nolūkos ieceļoja pēc dzimtbūšanas atcelšanas 1861. gadā.

Pēterburgā dzimušās idejas pakāpeniski tika izplatītas arī Latgalē, īpaši ar preses palīdzību, kas strauji uzplauka pēc drukas aizlieguma atcelšanas 1904. gadā, tomēr process bija lēns, un nevarētu teikt, ka līdz Pirmajam pasaules karam Latgalē latgaliešu kultūra būtu plaši uzplaukusi, lai gan atsevišķās jomās bija panākumi. Jāņem vērā, ka vispirms bija veiksmīgi jārealizē nacionālā atmoda, lai varētu domāt par plašāku kultūras atmodu, jo līdz pat 20. gadsimta sākumam lielai daļai Latgales iedzīvotāju bija ļoti grūti sevi definēt – cilvēki sevi identificēja kā katoļus atbilstoši reliģiskajai piederībai, nevis kā latviešus vai latgaliešus. Arī pats jēdziens “latgalietis” iesakņojās tikai Latgales nacionālās atmodas laikā.

Par īstu kultūras dzīves attīstību un uzplaukumu, ar to saprotot mākslas, mūzikas, teātra, literatūras u. c. cilvēku radošās izpausmes, Latgalē var runāt tikai pēc 1920. gada janvāra, kad tika pabeigta tās teritorijas atbrīvošana no lielnieku karspēka un sāka atjaunoties mierīga dzīve. Latgales pārstāvji lēmumu par apvienošanu ar pārējām latviešu apdzīvotajām teritorijām, no kurām tā bija nošķirta jau gandrīz trīs gadsimtus kopš Poļu-zviedru kara (1600–1629), pieņēma Latgales kongresā 1917. gada 26. un 27. aprīlī (pēc vecā stila). Realizējot šo apvienošanu, nācās saskarties ar daudzām problēmām, ko veicināja šo gadsimtu laikā izveidojušās būtiskās atšķirības, kā Romas katoļu ticības dominēšana, atšķirīgais latviešu valodas paveids, izglītības limenis utt. Latgalieši un pārējie latvieši, kurus Latgalē sauca par baltiešiem, cits citam bija diezgan sveši gan kulturālā, gan saimnieciskā ziņā. Viens no līdzekļiem, kā jaunizveidotās Latvijas valsts valdība centās tuvināt latgaliešus un pārējos latviešus, bija kultūra. Īpaši nozīmīgu vietu ieņēma teātris – Rēzeknē tika izveidots Latgales teātris, bet Daugavpilī – Daugavpils Latviešu teātris.

Daugavpils teātra vēsturi ir pētījuši teātra zinātniece Silvija Geikina, šim

jautājumam veltīta viņas monogrāfija, kas izdota 2015. gadā.² Savukārt Latgales teātra vēsture līdz šim praktiski nav pētīta. Pat Rēzeknes vēsture kopumā ir maz pētīta, nav izdots akadēmisks apkopojošs darbs par pilsētas vēsturi, nemaz nerunājot par atsevišķu pētījumu, kurā būtu apskatīta Rēzeknes kultūras dzīve. Arī, rakstot par Latvijas kultūras dzīvi attiecīgajā laika posmā, Latgalei parasti tiek pievērsta maza uzmanība.

Šī raksta mērķis ir analizēt Latgales teātra darbību no tā izveides 1920. gadā līdz slēgšanai 1940. gadā, akcentējot pārmaiņas, ko teātra attīstībā iezīmēja Kārļa Ulmaņa 1934. gada 15. maijā realizētais valsts apvērsums.

Latviešu teātra aizsākumi Latgalē

Latviešu teātra pirmsākumi Latgalē datējami vairākas desmitgades vēlāk nekā pārējā Latvijas teritorijā. Taču teātris pilnīgi svešs šī novada iedzīvotājiem nebija – tieši Daugavpilī 19. gadsimta 50. gados pilsētas cietokšņa galvenais inženieris pulkvedis Nikolajs Hagelstroms (1812–1883) nodibināja pirmo krievu teātri mūsdienu Latvijas teritorijā.³ Teātris pat devās viesizrādēs uz Rīgu, kur tolaik vēl nebija organizēta krievu teātra.⁴ Teātra zinātniece S. Geikina norāda, ka, visticamāk, lielākajai daļai Daugavpils iedzīvotāju šī teātra eksistence ir bijusi vienaldzīga, to pamatā apmeklējuši armijas cilvēki, kas dienējuši Daugavpils cietoksnī.⁵ Ar garnizonu saistīta arī pirmā izrāde Daugavpilī latviešu valodā – Ādolfa Alunāna “Icīgs Mozes”, kas 1875. gadā uzvesta latviešu virsnieka Lapiņa dzīvoklī.⁶ Tomēr regulāra latviešu teātra tradīcija šajā pilsētā neizveidojās līdz pat Latvijas kļūšanai par neatkarīgu valsti. Tā kā 1897. gada tautas skaitīšanas dati liecina, ka tikai 2% Daugavpils iedzīvotāju bija latvieši,⁷ to var uzskatīt tikai par likumsakarību.

Otras lielākās Latgales pilsētas, Rēzeknes, iedzīvotāji ar teātra mākslu sāka iepazīties tikai 20. gadsimta sākumā. Par pirmo amatieru teātra izrādi Rēzeknē tiek uzskatīta 1907. gada 27. decembrī Pēterburgas latgaliešu uzvestā Rūdolda Blaumaņa luga “Zagli” latgaliešu valodā.⁸ Pēterburgā 1903. gadā tika izveidota Latvišu Muzikālisko bīdreiba. Tās galvenais mērķis bija latviskā gara un latgaliešu valodas saglabāšana caur muzikālo un teātra kultūru, savukārt pamatuzdevums – nepieļaut latgaliešu pārkrievošanu un pārpoļošanu kā Pēterburgā, tā arī dzimtenē. Lai biedrību būtu iespējams reģistrēt, nosaukumā tika izcelts muzikālais novirziens.⁹ Pakāpeniski biedrība kļuva par latgaliešu nacionālās atmodas centru, aktīvi darbojās kultūras dzīvē, rīkoja koncertus un teātra izrādes. Tika iestudēti gan latviešu un krievu autoru darbi, gan arī pašu latgaliešu kultūras darbinieku sarakstītās oriģināllugas. Paralēli kultūras darbībai lielākā slepenībā tika diskutēts arī par Latgales un visas latviešu apdzīvotās teritorijas nākotnes iespējām.¹⁰ Noprotams, ka Pēterburgas latgaliešu izrādē redzētais atstājis spēcīgu iespaidu uz vietējiem iedzīvotājiem, mudinot tos aktivizēties un organizēt pašiem savu kultūras dzīvi. Latgaliešu laikraksts “Drywa” diezgan regulāri rakstīja par kultūras dzīvi Rēzeknē. Viena no pirmajām tajā publicētajām vēstīm par šo tematu ir saistīta ar 1908. gada 10. novembri Rēzeknes Labdarīgās biedrības sarīkoto “latvisko vakaru”, kurā koris izpildījis tautasdziesmas, kā arī nospēlēja luga “Ubagi”. Laikrakstā uzsvērts, ka “vakars, kā vienmēr Rēzeknes latviskie vakari, atstāja ļoti labu iespaidu”.¹¹ Tomēr kultūras dzīvei Latgalē trūka pieredzējušas publikas. Laikraksts “Drywa” raksta, ka zemnieki, kas vēro izrādi, tās laikā mēdz runāt, smieties nevietā, kā arī siltajā zālē nenogērbj virsdrēbes, turpinot “svist kažokos”.¹² “Drywas” autori gan šos cilvēkus nenosoda, jo apzinās, ka vārdi “teātra izrāde” un “koncerts”

Latgalē zināmi vien aptuveni divus gadus.¹³ Skaidrs, ka gan izrāžu skatītāji, gan aprakstītāji presē vēl nemaz necentās vērtēt to māksliniecisko kvalitāti vai aktierspēli, bet vairāk domāja par emocijām un dzīves pamācībām, ko tās sniedza. Piemēram, par R. Blaumaņa “Indrāniem” “Drywa” rakstīja, ka tā būs izrāde, kas “ne vienam klausītājam izspiedīs asaras no acīm, kad ieraudzīs, kā slikti var apieties dēls un vedekla ar saviem vecākiem vecumā”.¹⁴

Kultūras dzīves organizēšanu Rēzeknē uzņēmās latgaliešu sabiedrisko darbinieku Nikodema Rancāna (1870–1933) un Ontona Skrindas (1881–1918) nodibinātā Rēzeknes Saviesīgā biedrība. Tās paspārnē darbojās arī jaunie teātra entuziasti. 1911. gadā biedrība atvēra lielāko teātra zāli Rēzeknē, kurā bija 600 vietu.¹⁵ Turpinājās “latvisko vakaru” rīkošana ar teātra izrādēm un kora priekšnesumiem, kurus apmeklēja ne tikai pilsētnieki, bet arī tuvākas un tālākas apkārtnes ļaudis.¹⁶ Izrādes pamatā notikušas latgaliski, taču atsevišķos gadījumos spēlētas arī latviešu literārajā valodā.¹⁷ Kultūrvēsturnieks Pēteris Zeile vērtē, ka tieši Pēterburgas latgaliešu izveidotais tilts uz Latgali ir bijis nozīmīgs faktors Latgales kultūras dzīves izveidē un attīstībā, ļaujot atmodas procesā aizvien vairāk iesaistīties arī vietējiem Latgales iedzīvotājiem.¹⁸

Latviešu teātris Rēzeknē turpināja darboties arī Pirmā pasaules kara laikā,¹⁹ savukārt 1919. gada vasarā, kopā ar lieliniekiem atkāpies no Valmieras, Rēzeknē atradās un izrādes spēlēja Valmieras Padomes (zināms arī kā Strādnieku) teātris.²⁰

Latgales teātra izveide un darbība līdz 1934. gadam

Pēc Neatkarības kara noslēguma izglītības un kultūras dzīve Rēzeknē bija praktiski jāveido pilnīgi no jauna. Trūka gan nepieciešamās infrastruktūras, gan

cilvēkresursu – izglītotu kultūras darbinieku un skatītāju. 1920. gadā Latgalē tikai 49% iedzīvotāju prata lasīt.²¹ Par pirmajiem kultūras centriem reģionā kļuva izglītības iestādes un dažādas biedrības. Kultūras dzīvi Latgalē centās veicināt arī Iekšlietu ministrijas pārziņā esošais Latgales lietu departaments, kas 1920. gada pavasarī Rīgā nodibināja Latgaliešu dramatisko studiju režisora Jāņa Munča (1886–1955) vadībā.²² Laikraksts “Jaunō Straume” vēlāk rakstīja, ka studijā radušās dažādas nesaskaņas un trūcis līdzekļu, tādēļ tās darbība drīz pārtraukta.²³ Ministru kabinets 1920. gada nogalē teātra organizēšanai Rēzeknē piešķīra 150 tūkstošu rubļu pabalstu, kas gan kopumā bija pārāk maza summa, lai varētu nodibināt un organizēt teātri.²⁴ Ar 1921. gada janvāri Latgales teātra studija sāka darbu Rēzeknē. Studijā bija paredzēts lasīt lekcijas par teātra mākslas jautājumiem, kā arī veikt praktiskus darbus. Tajā varēja iestāties jebkurš interesents, mācības bija bez maksas. Uz sākot darbu, tika arī noteikts, ka audzēkņi, kuri tiks nodarbināti teātra uzvedumos, jau no paša sākuma saņems algu 1500 rubļu apmērā. Ar aktieriem tika slēgti līgumi ar stingriem noteikumiem, piemēram, neviens darbinieks nevarēja atteikties no viņam piešķirtās lomas vai dalības masu skatos, bez direktora atļaujas nedrīkstēja piedalīties pasākumos ārpus teātra. Tāpat tika noteikts, ka aktieriem lugas teksts jāzina no galvas ne vēlāk kā pēc sestā mēģinājuma.²⁵ Teātra administratora pienākumus pildīja Vladislavs Rubuļš (1887–1937), bet studiju un teātri vadīja no Rīgas ataicinātais aktieris Kārlis Hamsters (1892–1923).²⁶ 1921. gada 10. aprīlī, piedaloties valdības pārstāvjiem, notika Latgales teātra atklāšana ar Morisa Māterlinka (*Maurice Maeterlinck*) lugu “Mosa Beatrisa”. Kāds apmeklētājs laikrakstā “Latgolas Vārds”, aprakstot šo notikumu, secinājis, ka aktierspēle bijusi apmierinoša, taču teātra vadošais gars

neatbilstot Latgalei – latgaliešu dvēselei esot svešas futūrisma idejas.²⁷ Tas saistīts ar izrādes dekorācijām, kur Jēzus un citu svēto tēli uzzīmēti atbilstoši aktuālajām modernisma tendencēm, kas Latgalē tika uztvertas kā mākslas kropļošana.²⁸ Izrādes dekorāciju autors pēc Romana Sutas (1896–1944) skicēm bija Erasts Šveics (1895–1992), kuram palīdzēja rēzekniecis, par pirmo profesionālo latgaliešu mākslinieku uzskatītais Francisks Varslavāns (1899–1949).²⁹ Jau 1921. gada maijā pēc personīga konflikta ar V. Rubuļu darbu pameta K. Hamsters,³⁰ bet drīz vien atļūgumu iesniedza arī V. Rubuļš.³¹ Lai gan teātris centās turpināt darbu, plānoja iestudēt “Pūt, vējiņi” un “Raudupieti”, tomēr 28. augustā presē parādījās paziņojums, ka Latgales teātris pārtraucis savu darbību līdzekļu trūkuma dēļ.³²

1921. gada beigās Latgales teātra administrāciju savā pārziņā pārņēma Latvijas Kultūras veicināšanas biedrības Rēzeknes nodaļa, kurai Ministru kabinets bija piešķīris 500 tūkstošus rubļu, lai tā visus Latgales dramatiskos pulciņus apvienotu vienā Latgales teātrī.³³ Rēzeknē tika izveidota šī teātra nodaļa, kas pirmo izrādi – jau iepriekš iecerēto Raiņa lugu “Pūt, vējiņi” Jāņa Plūmes (1889–1930) režijā – uzveda 1922. gada 7. janvārī. Par izrādi saglabājušās samērā labas atsauksmes. Tā esot izcēlusies ar labu kādreizējās Latgales Teātra studijas audzēkņu aktierspēli un skaistiem kostīmiem, problēmas radījusi vien zāles sliktā akustika.³⁴ Skatītāju interese gan nesot bijusi liela, izrādes tikušas spēlētas ne vairāk kā divas vai trīs reizes.³⁵ Īpaši audzis vēl nebija arī skatītāju kultūras līmenis, jo ugunsdzēsēju biedrības priekšnieks 1922. gada maijā Latgales teātra pārzinim lūdzis zālē uz abām sienām izkārt plakātu lieliem burtiem latviešu un krievu valodā, ka tajā smēķēt aizliegts, citādi publika ignorējot aizrādījumus un aizbildinoties, ka atšķirībā no kinoteātra nekāda aizliedzoša

uzraksta zālē neesot.³⁶ Teātra pāriešana biedrības pakļautībā gan neuzlaboja tā finansiālo stāvokli, joprojām bija problēmas ar algu izmaksu, tomēr, kā liecina Latgales teātra aktiera un režisora Antona Varslavāna (1904–1990) atmiņas, tas turpināja darboties līdz 1924. gadam, režisori J. Plūme un Edgars Podiss (1898–1969) kopumā iestudēja 18 izrādes.³⁷

Pēc iepriekšējās organizācijas panīšanas teātri Rēzeknē turpināja attīstīt 1923. gadā nodibinātā Rēzeknes Latviešu biedrība. Tā tika izveidota kā organizācija, kas apvienoja t. s. “baltiešus” jeb latgaliešu valodā nerunājošos, pamatā luterticīgos pilsētas iedzīvotājus. Biedrība izveidoja savu bibliotēku, dāmu komiteju un kori, organizēja koncertus un citus kultūras pasākumus. Pārskatā par Rēzeknes Latviešu biedrības darbu 1924. gadā minēts, ka tās dramatiskais teātris E. Podisa un V. Zāģera vadībā uzvedis 10 izrādes, no kurām divas bijušas ļoti nopietni sagatavotas,³⁸ bet 1925. gadā bija paredzēts iestudēt 33 (!) lugas.³⁹ Biedrības valdes sēdē 1924. gada 14. decembrī tika nolemts dibināt patstāvīgu teātri, kuru pārvaldītu teātra padome, kas sastāvētu no trīs biedrības valdes locekļiem un diviem aktieru trupas pārstāvjiem.⁴⁰ Rēzeknes Latviešu biedrības dramatiskais teātris pastāvīgu darbību sāka 1925. gada 26. janvārī ar Frīdriha Šillera (*Friedrich von Schiller*) traģēdiju “Mīla un viltus”. Teātra padomi vadīja Pēteris Zadvinskis (1891–1965), savukārt par režisoriem tika uzaicināti vietējie teātra darbinieki E. Podiss un V. Zāģers.⁴¹ Visticamāk, plānotās 33 lugas netika iestudētas, taču vismaz gada sākumā regulāri notika jaunie iestudējumi: februārī tika uzvesta M. Māterlinka “Monna Vanna”,⁴² martā Visvalža “Vecais Vicups”,⁴³ kā arī martā teātris ar R. Blaumaņa joku lugu “No saldenās pudeles” viesojās Zilupē.⁴⁴ 1925. gada oktobrī biedrības valde nolēma veidot sadarbību ar Rēzeknes Valsts skolotāju institūtu, lai

tā paspārnē organizētu teātra studiju.⁴⁵ 28. novembrī institūta telpās tika atklāta Rēzeknes teātra mākslas studija aktiera un režisora Viļa Segliņa (1882–1961) vadībā. Par studijas mērķi tika izvirzīts sagatavot izglītotos skatuves darbiniekus, lai nākotnē varētu izveidot patstāvīgu Rēzeknes dramatisko teātri.⁴⁶ Tomēr lielie plāni ātri piedzivoja neveiksmi – jau 1926. gada 19. februārī biedrības padomes sēdē tika nolemts teātri finansiālu apsvērumu dēļ likvidēt.⁴⁷

1926. gada 24. oktobrī Rēzeknē pirmskara Latgales teātra telpās ar V. Segliņa iestudēto izrādi “Indrāni” tika atklāts tautas nams jeb Latgales “Tautas pils”.⁴⁸ Par to atbildību bija uzņēmusies speciāli šim mērķim nodibināta biedrība “Latgolas Tautas pils”. Pēc tautas nama atklāšanas tieši šīs biedrības rokās koncentrējās nozīmīgākie Rēzeknes kultūras dzīves notikumi, “Tautas pils” telpās notika svarīgākie pasākumi, biedrības paspārnē nonāca arī Latgales teātris, kuru pārvaldīja biedrības teātra komisija ar Rēzeknes Valsts skolotāju institūta direktoru Kārli Dāvi (1886–1942) priekšgalā.⁴⁹ Kā savās atmiņās raksta aktieris A. Varslavāns, biedrības telpas kultūras pasākumu rīkošanai līdz pārbūvei 1928.–1929. gadā neesot bijušas kultūras pils vārda cienīgas, raksturojot ēku kā “šķūnim līdzīgu sarkanu ķieģeļu māju”.⁵⁰ Garīdznieks Jānis Velkme (1876–1962), kurš biedrības pirmsākumos bija tās kassieris, norādījis, ka ēka sastāvējusi tikai no četrstūrainas teātra telpas un garderobes.⁵¹ Telpas bijušas šauras un neglītas, skatuve iekārtota primitīvi, bet ģērbtuves un grimētavas zem skatuves atgādinājušas putekļainu, ledusaukstu pagrabu.⁵² Pirmo pirmizrādi “Latgolas Tautas pils” pakļautībā teātris piedzīvoja jau 1926. gada 14. novembrī. Tā bija izrāde “Ziemeļu varoņi”, kas tika spēlēta latviešu literārajā valodā.⁵³ Pirmajā sezonā jaunajā ēkā vienu izrādi vidēji bija apmeklējuši 257 skatītāji, naudas izteiksmē tā ienesa 176 latus.⁵⁴

Vēlāk gan šī sezona tika vērtēta kā kopumā ne visai veiksmīga,⁵⁵ arī izrāžu apskati presē liecina, ka problēmas bijušas gan ar repertuāra izvēli un aktierspēles kvalitāti, gan skatītāju uzvedību, jo izrāžu laikā nav tikušas slēgtas zāles durvis un skatītāji skaļi meklējuši savas vietas starp nenumurētajiem krēsliem.⁵⁶ Latviešu literārajā valodā rakstošā prese pārmeta teātrim arī valodas kropļošanu, jo aktieriem “baltiešiem” nācās runāt latgaliski. Kā par izrādi “Uguni” rakstīja “Daugavas Vārds”: “*Ja Blaumanis redzētu tādu kropļošanu, liekas, viņš kapā apgriezto uz otriem sāniem.*”⁵⁷

1927. gada rudenī teātris presē publicēja sludinājumu, aicinot pieteikties aktierus, jo tika plānots organizēt pastāvīgu, atalgotu aktieru truppu.⁵⁸ Pastāvīgu mēnešalgu gan saņēma tikai režisors, dekorators un četri aktieri, pārējiem vairāk nekā 15 aktieriem pienācās honorāri. Vēl teātri darbojās 26 studisti.⁵⁹ Jau pēc mēneša tika atklāta teātra sezona ar Ā. Alunāna lugas “Kas tī taidi, kas dzidoja” iestudējumu jaunā režisora Voldemāra Ābrama (1891–1956) režijā, un presē kopumā tas tika vērtēts atzinīgi.⁶⁰ Latgales teātris savā repertuārā atgriezās pie izrāžu iestudēšanas latgaliski. Viens no retajiem gadījumiem, kad iestudējumā skanēja latviešu literārā valoda, bija 1927. gada 18. novembrī uzvestie fragmenti no Raiņa poēmas “Daugava”, kam valsts svētku pasākumā sekoja komēdija “Čarļa krystamote” latgaliešu valodā.⁶¹ Komēdija gan izpelnījās latgaliešu preses kritiku, jo neatbilda to izpratnei par labu humoru – teātrim esot jāveicina kultūra, nevis jāuzved šāda limeņa komēdijas.⁶² Mazāk kritiski 18. novembra pasākumu vērtēja Rēzeknes kājnieku pulka virsleitnants Gustavs Rauskiņš (1902–1979) laikrakstā “Latvijas Kareivis”. Viņu gan neapmierināja dažu aktieru sniegums, F. Varslavāna veidotās dekorācijas, kā arī sliktā dzirdamība, bet kopumā “Čarļa krystamote” šķitusi pieņemama.⁶³ Pārmetumi par nepareizi

izvēlētu repertuāru nebija retums arī teātra turpmākajā darbībā. Tomēr 1928. gadā laikrakstā “Zemnieka Ziņas” teātra darbība kopumā vērtēta kā samērā profesionāla. Raksta autors arī aicināja teātri biežāk apmeklēt Latgales lauku centrus, ļaujot tiem iepazīt “īstu teātri” (tas gan jau notika, piemēram, 12. februārī Latgales teātris viesojās Viļānos),⁶⁴ kā arī izteica nožēlu par nepietiekamo teātra finansiālo nodrošinājumu.⁶⁵ No 1927. gada līdz 1929. gadam par Latgales teātra dekoratoru strādāja arī mākslinieks Alberts Filka.⁶⁶ Vēlāk savās atmiņās A. Varslavāns, vērtējot sava brāļa F. Varslavāna un A. Filkas veidotās dekorācijas, norādījis, ka tiem laikiem un apstākļiem tās bijušas labas, lai gan abiem gleznotājiem kā ainavistiem labāk padevušies dabas skati, nevis interjeri.⁶⁷ 1928. gada februārī V. Ābrams iestudēja R. Blaumaņa darbu “Pazudušais dēls” latgaliski, savukārt martā pirmizrādi piedzīvoja iestudējums “Slavas tirgotāji” latviešu literārajā valodā. Laikraksts “Pēdējā Brīdī” abām izrādēm veļtija recenzijas. “Pazudušais dēls” kopumā vērtēts labi, kā nepārliciecināšu savā lomā atzīstot vien F. Varslavānu, bet reizē arī piebilstot, ka izrādes latgaliešu valodā teātri tiekot apmeklētas maz.⁶⁸ Savukārt “Slavas tirgotāju” iestudējums tika izteikti slavēts, norādot uz režisora V. Ābrama spēju vest teātri uz progresu ceļa.⁶⁹ Tomēr režisora un teātra ceļi šķīrās. Nākamajos divos gados V. Ābrams, kurš tolaik strādāja Valmierā, apsvēra iespēju atgriezties Rēzeknē un vairākkārt lūdza Latgales teātra vadībai atļauju iestudēt kādu izrādi vai pat strādāt kā pastāvīgam režisoram, jo viņa domas aizvien kavejoties pie Rēzeknes, kur bijusi tik patīkama strādāšana,⁷⁰ tomēr tas nenotika. Sezonu Latgales teātris noslēdza ar komēdiju “Buridana ēzelis”, kuru iestudēja režisors E. Podiss. Presē izrāde raksturota kā īpaši izdevusies, un arī visa sezona nosaukta par būtisku soli uz priekšu teātra attīstībā.⁷¹ 1928. gadā Latgales teātris no

Kultūras fonda saņēma 30 tūkstošus latu.⁷² Līdzīgu summu Kultūras fonds tam atvēlēja arī nākamajos gados, bet 30. gadu sākumā tā pakāpeniski saruka.

1928. gadā “Tautas pils” pārbūves dēļ izrādes reizēm nācās spēlēt Rēzeknes garnizona virsnieku kluba telpās, kā arī izbraukumos laukos.⁷³ Pēc arhitekta Pāvela Pavlova projekta pārbūvētajā ēkā, kuras pirmajā stāvā atradās teātra zāle ar plašu foajē, Latgales teātris atgriezās 1928. gada nogalē, kad E. Podiss uzveda Hermaņa Zūdermaņa (*Hermann Sudermann*) drāmu “Dzimtene”.⁷⁴ Tika arī paziņots par dramatiskās mākslas studijas izveidi, tā nākamajā vasarā tika atklāta, un to vadīja mākslas pedagogs Zeltmatis (Ernests Kārklīņš) (1868–1961).⁷⁵ Kursos piedalījās aptuveni 40 cilvēku.⁷⁶ Tāpat šajā laikā teātris solīja ne tikai doties viesizrādēs uz laukiem, bet arī ar padomjiem, dekorācijām un rekvizītiem palīdzēt lauku teātriem.⁷⁷ G. Rauskiņš, kurš tolaik “Latvijas Kareivī” samērā labvēlīgi aprakstīja teju visas Latgales teātra izrādes, pēc sezonas beigām aicināja teātri vairāk iestudēt latviešu autoru darbus, kā arī apdomāt izrāžu iestudēšanu latviešu literārajā valodā.⁷⁸ Pēc jaunās ēkas atklāšanas režisors un pedagogs Zeltmatis darbu Rēzeknē pameta, režisora pienākumus liekot pārņemt E. Podisam.⁷⁹ 1930. gada sākumā teātri tika uzvesta Raiņa luga “Pūt, vējiņi”, kas izpelnījās labas atsauksmes presē.⁸⁰ Kopumā 1929./1930. gada sezonā tika iestudētas septiņas lugas,⁸¹ izrādes kopā apmeklēja 9000 skatītāju, notika arī četras viesizrādes: Varakļānos, Zosnā, Bērzgalē un Ludzā.⁸²

1930./1931. gada sezonu Latgales teātris atklāja ar R. Blaumaņa komēdiju “Nu soldonos buteles” teātra jaunā režisora Ēriha Lauberta (1878–1931) iestudējumā,⁸³ tam sekoja tobrīd Latvijā iecienītā Hugo Raudsepa (*Hugo Raudsepp*) komēdija “Morteņcīms” Ē. Lauberta režijā ar teātra labāko aktieru piedalīšanos.⁸⁴ Ē. Lauberta vadībā

darbojās arī teātra dramatiskā studija, kur tika pasniegta gan aktiermāksla, gan nepieciešamības gadījumā latgaliešu izloksne.⁸⁵ Ē. Lauberts pats bija autodidakts, aktierspēli un režiju apguvis 20. gadsimta pirmajā desmitgadē.⁸⁶ Pirms ierašanās Rēzeknē Ē. Lauberts strādāja Daugavpils Latviešu teātri, kur viņam bijušas regulāras nesaskaņas ar teātra vadību un administrāciju, tāpēc teātra zinātniece S. Geikina grāmatā par Daugavpils teātri izteikusi pieņēmumu, ka režisors Rēzeknē vēlēties “sākt visu no jauna”, izveidojot stabilu aktieru truppu.⁸⁷ Ē. Laubertam savās atmiņās labus vārdus veltījis A. Varslavāns, rakstot, ka viņu “bija iemīlojis viss kolektīvs kā reti talantīgu mākslinieku, prasmīgu pedagogu un smalkjūtīgu cilvēku”,⁸⁸ savukārt vēlāk pazīstamais latgaliešu rakstnieks Antons Rupainis (1906–1976), kurš tolaik mācījās Latgales teātra studijā, atmiņās norādījis, ka tieši Ē. Lauberts pirmais nostādījis Latgales teātri limenī, kuru var saukt par mākslu.⁸⁹ Diemžēl teātra attīstību būtiski ietekmēja tā režisora Ē. Lauberta pēkšņā nāve 1931. gada jūlijā.⁹⁰

1931./1932. gada sezona tika atklāta ar Annas Brigaderes lugas “Kod sīvas spākojās” iestudējumu E. Podisa režijā – viņš uz laiku bija uzņēmies teātra režisora pienākumus. Pirmizrādē esot bijis vairāk skatītāju nekā iepriekš, un tas licis cerēt uz veiksmīgu teātra nākotni, lai arī atsauksmes par iestudējumu presē nav viennozīmīgas.⁹¹ E. Podisa mākslinieciskajā vadībā teātris strādāja visu sezonu, savukārt 1932. gada rudenī Latgales teātris sagaidīja ar būtiskām pārmaiņām. Vēlmi kļūt par Latgales teātra režisoru bija izrādījuši divi pretendenti: Daugavpils teātra aktieris Jānis Geidāns (1889–1965) un bijušais Dailis teātra aktieris Jānis Priede (1907–1948). Biedrības valde nolēma režisora amatā pieņemt J. Priedi,⁹² papildinājies bija arī aktieru sastāvs. Par pirmo J. Priedes iestudēto izrādi kļuva Irmas Bračas luga “Valni”. Presē vislielāko kritiku izpelnījās aktieru latgaliešu valoda, kas tika

raksturota kā izkropļota.⁹³ Publikas atzinību neguva arī J. Priedes iestudējums “Bej’ maņ vīnas rūzes dēļ”, kam dekorācijas veidoja mākslinieks Arvīds Zirnis.⁹⁴

1933. gadā Latgales teātris nodibināja dramatisko studiju bijušā Nacionālā teātra režisora Ernesta Feldmaņa (1889–1947) vadībā.⁹⁵ Šajā gadā teātri ne tikai kārtējo reizi mainījās režisors, bet arī tika uzlabota un modernizēta skatuves iekārta.⁹⁶ Sezonu teātris atklāja ar Jēkaba Janševska romāna “Laimes bērns” iestudējumu, kurā bija iesaistīti vairāk nekā 60 dalībnieki: aktieri, studijas audzēkņi, dejotāji, koris un orķestris. Izrādes apskatā laikrakstā “Rīgas Vēstnesis” īpaši izcelti aktieri E. Podiss, Vera Podiss, aktieris un režisors E. Feldmanis un Konstantīns Skangels.⁹⁷ Tam sekoja Osipa Dimova komēdija “Savu skumju dziedonis”. Interesanti, ka, aprakstot šo komēdiju, presē izcelts tās vēstījums ebrejiem un atzīts, ka tas esot teātra vadības komerciāli veiksmīgs solis, piesaistot sev vietējo ebreju publiku.⁹⁸ 1934. gadu Latgales teātris iesāka ar Viljama Šekspīra (*William Shakespeare*) lugas “Spītnieces precības” iestudējumu, kas tika izrādīts ne tikai Rēzeknē, bet arī Jaunlatgalē, Varakļānos un Viļānos.⁹⁹ Tāpat 1934. gada sākumā Latgales teātris pirmoreiz viesojās Daugavpilī,¹⁰⁰ kur latviešu teātris darbojās kopš 1921. gada un ātri bija izveidojies par krietni profesionālāku kolektīvu, 20. gados vairākkārt viesojās arī Rēzeknē. Liela daļa 1933./1934. gada sezonas Latgales teātra izrāžu tika spēlētas latviešu literārajā valodā, savukārt atgriešanās pie iestudējumiem latgaliski notika 1934. gada martā, kad pirmizrādi piedzīvoja M. Māterlinka luga “Marija Magdaļa”. Presē gan atkal tika kritizēta aktieru izruna, tāpat secināts, ka ar atgriešanos pie vietējās runas nav pieticis, lai izdotos palielināt apmeklētāju skaitu.¹⁰¹ Šo laiku teātri A. Varslavāns atminas kā smagu gan līdzekļu trūkuma un profesionālu aktieru piesaistes (jo izrādes pamatā tika spēlētas

latgaliski), gan arī seklā repertuāra dēļ, tomēr paralēli tam teātri auguši vairāki talantīgi aktieri, pie kuriem viņš pieskaitīja arī sevi. Turklāt A. Varslavāns un Helēna Apine (Leitāne) 1933. gadā bija devušies uz Rīgu, kur mācījušies Mihaila Čehova (*Mihail Chehov*, 1891–1955) un Viktora Gromova (*Viktor Gromov*, 1899–1975) aktieru skolā.¹⁰² Šī iespēja viņiem radās pēc tam, kad pēc Latgales teātra aktieru ielūguma M. Čehovs un V. Gromovs bija ieradušies Rēzeknē ar plašu teātra programmu. 1934. gadā, kad teātra darbība pakāpeniski sāka nostiprināties, tika nolemts atteikties no deju rīkošanas pēc izrādēm, ko prese vērtēja kā mākslas uzvaru pār izklaidi.¹⁰³ Mākslinieks Arvīds Egle, kurš veidojis vairāku Latgales teātra izrāžu dekorācijas, 1933. gadā radīja arī tā emblēmu – skatuvi ar liesmu centrā.¹⁰⁴

A. Rupainis savās atmiņās norāda, ka esot grūti vērtēt aktieru profesionālās spējas, jo Latgalē vēl nav bijis neviena īsta mākslas recenzenta. Laikrakstos reizēm nodrukātos izrāžu aprakstus aktieri neesot uztvēruši nopietni. Pats A. Rupainis no Latgales teātra aktieriem īpaši izceļ Annu Klincāni (?–1935), nosaucot aktrisi par Latgales Daci Akmentiņu. Viņa bijusi apveltīta “*ar reti labām aktrises dāvanām un [...] ilgus gadus ar saviem skatuves tēliem valdzināja teātra skatītājus*”.¹⁰⁵ A. Klincāni kā teātra vadošo aktrisi kopā ar E. Podisu un K. Skangeli nosaucis arī A. Varslavāns.¹⁰⁶ 9. Rēzeknes kājnieku pulka administratīvās daļas virsnieku E. Podisu var uzskatīt par vienu no Latgales teātra balstiem teju visu tā darbības laiku – gan atveidojot lomas, gan iestudējot izrādes.

Latgales teātra darbība (1934–1940)

Daudzviet pētījumos un atmiņās norādīts, ka tieši ar 1935. gadu Latgales teātra darbību var sākt dēvēt par nopietnu un

profesionālu. Tomēr var secināt, ka pamati izaugsmei jau bija ielikti iepriekš – līdz ar režisora E. Feldmaņa stāšanos amatā, viņa paveiktais jau 1934. gadā tika atzinīgi novērtēts latgaliešu presē.¹⁰⁷

Pēc 1934. gada 15. maija valsts apvērsuma teātru darbību kontrolēja Sabiedrisko lietu ministrijas Sabiedriski kulturālā departamenta Kultūras un mākslas nodaļa. Ar to bija jāaskaņo praktiski visas svarīgākās teātru darbības – gan vadības izvēle, gan līgumu slēgšana ar personālu, gan arī mākslinieciskie jautājumi (piemēram, pirms katras sezonas teātriem bija nodaļai jāiesniedz plānoto lugu teksti, lai varētu saņemt atļauju tās iestudēt).¹⁰⁸ Jau 1934. gada rudenī laikrakstā “Rīts” nodrukātajos teātra jaunās sezonas plānos tika norādīts – “*lai stiprinātu nacionālismu un latvisko domu, teātris lielāku vērību piegriezīs latviešu nacionāliem darbiem*” un izrādes izrādīs tikai latviešu literārajā valodā, tā stiprinot vienību Latgalē.¹⁰⁹ Tomēr šajā pašā laikā Mākslas padomē bija izskanējusi ideja par Rēzeknes un Daugavpils teātra apvienošanu. Latgales teātra priekšsēdētājs Jezups Bekers izglītības ministram šajā jautājumā nosūtīja vēstuli, norādot, ka Rēzeknes teātris ir vecāks nekā Daugavpils, bet līdz šim tam ir veicies mazāk, jo trūcis profesionālu spēku, tāpēc daudz ticis spēlēts izloksnē, nevis literārajā valodā. Turklāt tagad Latgales teātris sācis pakāpeniski attaisnot savu nosaukumu un ar izrādēm apkalpot visu Latgali, nevis tikai Rēzekni. Ja teātrus apvienotu, vairs nebūtu iespējams apbraukāt Latgales laukus. Latgalē vairāk nekā citur Latvijā nepieciešams attīstīt **latviešu** kultūru, un nacionālisms “*vislabāk propagandējams no skatuves, kura tieši iedarbojas uz tautu*”.¹¹⁰ Politiskās policijas pārvaldes ziņojumi liecina, ka Latgales teātra likvidēšana netika apsvērta, jo K. Ulmaņa vēlēšanās esot bijusi, lai tas turpina pastāvēt un ir “*latviešu “alma mater”*” Latgalē.¹¹¹ Latgales teātris bija vismazākais no pieciem Latvijas provinču teātriem

līdzās Jelgavas, Liepājas, Daugavpils, Valmieras un Ventspils teātrim.¹¹² No Kultūras fonda tas katru gadu saņēma 14–20 tūkstošus latu.¹¹³

Pārmaiņas notika arī Latgales teātra vadībā – 1935. gada 24. februārī tika pieņemts lēmums par Rēzeknes Latviešu biedrības un latgaliešu kultūras biedrības “Latgolas Tautas piļš” apvienošanu. Apvienots tika arī to nosaukums – Rēzeknes latviešu biedrība “Tautas piļš”. Šis process presē tika atspoguļots kā saprašanās starp latviešiem, kas jau notikusi visā Latgalē, un apvienošanās “*stiprās latviskās vienības, lai veiktu paliekošu darbu valsts un tautas labā*”.¹¹⁴ Jaunajos biedrības statūtos kā tās mērķis tika norādīts “*pulcināt ap sevi latviešus, kas kopdarbības ceļā vēlas stiprināt mīlestību un uzticību savai tautai un Tēvijai, nest gara gaismu sev un līdztautiešiem un kalpot latvju tautas vienības idejai*”.¹¹⁵

1935./1936. gada sezonā teātra kolektīvu papildināja nozīmīgi papildspēki – tajā ienāca arī vēlāk zināmā Dailes teātra aktrise Alma Ābele (1907–1984) un viņas vīrs aktieris un režisors Nikolajs Krauklis (1900–1945).¹¹⁶ Viņi abi uz Latgales teātri pārgāja no Jelgavas teātra, jo Rēzeknē par režisoru strādāja A. Ābeles kādreizējais pedagogs E. Feldmanis.¹¹⁷ Līdzīgi gadu iepriekš cerībā izveidot spēcīgu aktieru ansambli E. Feldmanis uz Rēzekni bija uzaicinājis arī Kārli Locenieku un Jāni Lūsēnu no Liepājas, Elzu Tauriņu un Gustavu Amolu no Jelgavas.¹¹⁸ Pats pieredzējušais aktieris un režisors E. Feldmanis pēc konflikta ar Nacionālā teātra vadību bija spiests to pamest un doties strādāt uz Rēzekni.¹¹⁹ Ilggadējais Latgales teātra aktieris un režisors A. Varslavāns savās atmiņās raksta, ka A. Ābele bijusi jau pilnīgi nobriedusi māksliniece, kura darbojusies līmeni augstāk nekā pārējie aktieri, kļūstot tiem par paraugu, kam sekot. Viņa arī bijusi ļoti prasīga pret saviem skatuves partneriem, neciešot pasivitāti to

tēlojumā.¹²⁰ 1937. gada rudenī jauno sezonu teātris sāka ar 13 štata aktieriem,¹²¹ bet 1940. gada sākumā Latgales teātri strādāja 14 aktieri un septiņi štata darbinieki, kuru skaitā nav bijis sufliera, jo katras lugas sagatavošanai bija apmēram mēnesis laika, kas deva iespēju aktieriem pašiem labi iemācīties tekstu.¹²² Aktieru darba līgumos bija noteikts laiks, cik ātri jāapgūst savas lomas teksts. Skaitot no pirmā mēģinājuma, prozas teksts bija jāapgūst četrus dienu laikā, bet dzejas – septiņu.¹²³

Teātra zinātnieces Evitas Sniedzes apkopotā teātra hronika liecina, ka kopš 1934. gada katru gadu Latgales teātri iestudētas vidēji 10 izrādes.¹²⁴ Grūti spriest par šīs informācijas precizitāti, jo jau iepriekšējos teātra darbības gados hronikā nav norādītas pilnīgi visas izrādes, kuras atrodamas vēstures avotos. Arī kultūrvēsturnieks P. Zeile raksta, ka 1935./1936. gada sezonā Latgales teātri tika uzvestas 17 lugas un notikušas 106 izrādes ar kopumā 28 tūkstošiem skatītāju,¹²⁵ bet, pēc E. Sniedzes apkopotajiem datiem, šajā sezonā var saskaitīt tikai 13 izrādes, kā arī pie tām pieskaitīto karnevālu 1936. gada sākumā.¹²⁶ 30. gadu otrajā pusē Latgales teātris regulāri rikoja viesizrādes, apbraukājot gan Latgali, gan Vidzemi un tuvāko Zemgales apkārtni. Zemgalē gan teātris viesojās salīdzinoši reti, jo, kā norāda A. Varslavāns, starp Daugavpils un Rēzeknes teātri bijusi nerakstīta vienošanās par darbības zonām, kuru robeža bijusi Daugava.¹²⁷ Kopumā sezonā teātris nospēlēja ap 100 izrāžu, no kurām 25–35 notika Rēzeknē, bet pārējās – izbraukumos.¹²⁸ Ne vienmēr Latgales teātra viesizrādes bija labi apmeklētas, jo lauku iedzīvotāji, sevišķi jaunatne, vairāk bija ieinteresēti izklaides, nevis kultūras pasākumos. Viesizrāžu organizēšanu par vienu no savas darbības prioritātēm Latgales teātris izvirzīja 1935. gadā, publicējot presē aicinājumu organizācijām (garnizoniem, aizsargu nodaļām, pašvaldībām, kultūras

biedrībām, skolām u. c.) sadarboties, lai varētu laikus nodrošināt pietiekamu reklāmu uz vietas, kas veicinātu kuplāku izrāžu apmeklējumu.¹²⁹ Regulāri izskanēja pārmetumi arī Rēzeknes publikai, kas izrādes apmeklēja retāk, nekā varētu cerēt.¹³⁰

1935./1936. gada sezonu Latgales teātris atklāja ar režisora E. Feldmaņa iestudēto A. Brigaderes lugu “Princese Gundega un karalis Brusubārda”, kurā galvenajās lomās bija pieredzējušie aktieri A. Ābele un N. Krauklis, kuri šajā sezonā bija uzsākuši darbu Rēzeknē, kā arī K. Locenieks.¹³¹ Lai arī A. Varslavāns savās atmiņās slavē šo izrādi un aktierdarbu,¹³² A. Ābele vēlāk to un sevi kā Gundegu vērtēja kritiski, uzskatot, ka nav pratusi atklāt šo tēlu, tāpat lomu nav spējis iznest K. Locenieks, kuru A. Ābele raksturo kā “*labu operešu aktieri*”. Neesot izdevušies izrādes kostīmi, trūcis masu skatu dalībnieku, tāpēc pieaicināti brīvprātīgie, kas spējuši runāt tikai latgaliski, arī tehniski nav bijis iespējams realizēt režisora iecerī Žņaudzēja tēlam nolaisties no skatuves augšas.¹³³ Atzinīgāk A. Ābele vērtē Oskara Vailda (*Oscar Wilde*) “Ideālā vīra” iestudējumu, kurā viņa tēloja Čivleja kundzi.¹³⁴ Elinas Zālītes lugu “Svešas asinis” šajā sezonā iestudēja N. Krauklis, kurš pats arī tēloja vienu no galvenajām lomām. Latgaliešu presē izrāde vērtēta atzinīgi, īpaši izceļot aktieri K. Skangeli. Kritika izteikta tikai autores virzienā par latgalieša tēlu, kurš parādīts kā “*kalps, dzērājs un melis*”.¹³⁵ Nozīmīgs bija vietējā autora A. Rupaiņa lugas “Kod pyrmī gaili dzidōja” pirmiestudējums E. Feldmaņa režijā 1935. gada 17. novembrī.¹³⁶

Viktora Hausmaņa grāmatā par A. Ābeli nedaudz ieskicētas tālaka provinces teātru aizkulisēs, piemēram, aktieri nereti uz skatuves kāpuši paši savā apģērbā, tāpēc, pārceļoties uz darbu citā pilsētā, ņēmuši līdzī daudz drēbju, jo tās vēl varēja nodevēt.¹³⁷ Tas bija atrunāts jau aktieru darba līgumā – modernajās lūgās viņiem pašiem

bija jāsagādā pienācīgi apģērbi, bet vēsturiskām lugām kostīmus nodrošināja teātris. To, kas ir moderna luga, noteica režisors un teātra vadība.¹³⁸ Ar nožēlu A. Ābele atceras, ka Rēzeknes teātra izrādes nav tikušas fotografētas, tāpēc viņai nav saglabājušās vizuālas liecības par atveidotajām lomām.¹³⁹ To trūkums liedz izdarīt plašākus secinājumus par Latgales teātra dekoratoru darbu. Savukārt A. Varslavāns aprakstījis izbraukumu apstākļus, tie prasījuši daudz spēka un enerģijas. No Rēzeknes uz izrādei tuvāko staciju aktieri braukuši ar vilcienu, tam sekojis nereti garš brauciens ratos vai kamanās. Visi pastāvīgi bijuši neizgulējušies, jo nakšņojuši kur pagadās, reizēm turpat dzelzceļa stacijā. Atgriezušies mājās, aktieri jutušies kā nodzīti zirgi, kas no viesizrādēm nav guvuši prieku, lai arī skatītāju atsaucība bijusi jūtama. Apstākļus uzlabojis fakts, ka 1936. gadā dzelzceļa vadība pēc teātra administrācijas uzstājīga lūguma piešķīrusi teātrim savu vagonu, kas izmaksājis ļoti dārgi, bet *“uzlabojis teātra kolektīva radošās potences”*.¹⁴⁰ Problēmas bijušas arī ar viesizrāžu organizēšanu. Daudzviet bijis sarežģīti nokļūt, traucējuši katoļticīgo gavēņi, kad cilvēki neapmeklē šādus pasākumus (tas veicinājis plašāku Vidzemes apceļošanu ar viesizrādēm). Sākotnēji, lai pievilinātu skatītājus, laukos pēc izrādēm vienmēr bija jāriko *“saviesīgā dzīve”* jeb dejas. Reiz šāds pasākums Ludzas apkaimē sarīkots gavēņa laikā – tas beidzies ar vietējo iedzīvotāju uzbrukumu lauku kapelai, piekaujot tās dalībniekus un sasitot instrumentus.¹⁴¹

Nogurdinošie viesizrāžu braucieni, kā arī ģimenes apstākļi lika A. Ābelei un N. Krauklim 1936. gadā doties uz Rīgu.¹⁴² Šajā gadā uz Daugavpils teātri strādāt devās viens no spožākajiem vietējiem aktieriem, kurš gan nebija profesionāli apguvis aktiermākslu, – K. Skangels.¹⁴³

Lai gan mākslinieciskā attīstība bija jūtama, problēmas teātrim joprojām radīja

finanses. 1936. gadā Rēzeknes latviešu biedrība *“Tautas pils”* nolēma dibināt teātra padomi, kurā ar saviem pārstāvjiem piedalītos Latgales pašvaldības un organizācijas. Tās katru gadu speciālā fondā iemaksātu konkrētu summu, kas ļautu segt iespējamus teātra zaudējumus. Sākotnēji bija atsaukušās vairāk nekā 30 organizācijas, kas uzreiz ziedoja naudu vai piedāvāja telpas un darbspēku izrāžu organizēšanai. Teātra vadība uzskatīja, ka ar šādu soli tas kļūtu par īstu Latgales teātri ne tikai nosaukuma ziņā, bet arī burtiski, ņemot vērā lielo viesizrāžu skaitu.¹⁴⁴ Savukārt 1937. gadā jaunievēlētais Rēzeknes latviešu biedrības *“Tautas pils”* valdes priekšsēdētāja biedrs, Rēzeknes garnizona priekšnieks pulkvedis Rūdolfs Ceplītis (1895–1941) ziedoja Latgales teātrim 1000 latu darbinieku algu izmaksai, jo tam biedrībai sācis trūkt līdzekļu.¹⁴⁵

1937. gada vasaras sākumā Latgales teātris ar izrādi *“Jēkabs Saltups”* viesojās Rīgā. Tas bija īpaši liels pārbaudījums, jo tobrīd šī luga bija arī Nacionālā teātra repertuārā. *“Jaunākās Ziņas”* vērtēja, ka arī šajos apstākļos rēzeknieši turējušies braši, lai gan, protams, aktieriem vēl esot, kur augt.¹⁴⁶

Krāšņa Latgales teātrim izvērtās 1937./1938. gada sezona, kuras kulminācija bija Raiņa lugas *“Indulis un Ārija”* uzvedums, kas tika veltīts pirmās latgaliešu teātra izrādes atcerei.¹⁴⁷ Pateicoties Kultūras fonda atbalstam, tērpī izrādei *“Indulis un Ārija”* tika izgatavoti Dailes teātra darbnīcās.¹⁴⁸ Alfrēda Alkšņa (1902–1959) iestudētā Raiņa luga uzskatāma par dārgāko Latgales teātra vēsturē, jo izmaksājusi ap 3000 latu, taču bijusi mākslinieciski spoža.¹⁴⁹ Šajā sezonā vienu izrādi vidēji noskatījušies 350 apmeklētāji.¹⁵⁰ 1937. gadā režisors E. Feldmanis, izveidojis Latgales teātri par nopietnu un profesionālu, atgriezās Rīgā.¹⁵¹ A. Varslavāns norāda, ka E. Feldmanim esot radies konflikts ar teātra administrāciju.¹⁵² Tas ir ticami, jo

jau 1935. gadā valdes sēdē tika apspriests kāds E. Feldmaņa un teātra komisijas konflikts un nolemts izstrādāt instrukciju par to, kādi ir teātra režisora pienākumi un attiecības ar teātra komisiju.¹⁵³ Jaunu galveno režisoru teātrim neiecēla, bet par tā māksliniecisko vadītāju kļuva G. Amols.¹⁵⁴ 30. gadu beigās Latgales teātri strādāja arī režisori Jēkabs Zaķis (1893–1961)¹⁵⁵ un Jānis Kļava (1892–1971).¹⁵⁶ 1938. gadā tika iecelts jauns Latgales teātra direktors – pulkvežleitnants Jānis Birzulis (1895–?),¹⁵⁷ bet jau tā paša gada beigās viņu nomainīja Rēzeknes apriņķa skolu valdes priekšsēdētājs un apriņķa 1. iecirkņa tautskolu inspektors Kārlis Šēnhofs (1878–1968).¹⁵⁸

Lai arī vairs ne tik izteikti, tomēr Latgales publika joprojām mēdza izteikt pārmetumus par, viņuprāt, morālei neatbilstošām teātra izrādēm. Īpaši neviennozīmīgi tika uztvertas komēdijas. Tā pēc viesizrādēm Kaunatā presē tika kritizēts lugas “Mīlas spēks” iestudējums, lūdzot iestudēt katoliskajai publikai pieņemamas izrādes, kas būtu “vairāk ideoloģiskas un pamācoša satura”,¹⁵⁹ bet Rēzeknes publika bija vilusies komēdijā “Lielais laimests”, kurā demonstrēta uzdzīve un alkohola lietošana. Atsauksmēs presē tika aicināts liegt šādas izrādes apmeklēt skolēniem.¹⁶⁰ Neapmierinātība izskanēja arī par latgalisku lugu trūkumu teātra repertuārā.¹⁶¹

1940. gadā Latgales teātra režisora amatā debitēja ilggadējais teātra aktieris A. Varslavāns, kurš iestudēja Paula Aldres lugu “Lidumniēki”. Pirms tam viņš jau bija izmēģinājis spēkus režijā Ludzas latviešu biedrībā un citās amatieru teātra kopās, kā arī asistējis A. Alksnim “Induļa un Ārijas” iestudējumā. Recenzijās A. Varslavāna darbs vērtēts ļoti atzinīgi, norādot, ka apvienot režisora un galveno lomu aktiera pienākumus varētu būt sarežģīti pat pieredzējušākiem māksliniekiem.¹⁶² Prese īpaši izcēla, ka A. Varslavāns ir viens no pirmajiem latgaliešiem – režisoriem.¹⁶³ Tika

plānots, ka 1940. gada rudenī viņš turpinās apgūt režiju Rīgā.¹⁶⁴ Skatītāju un apskatnieku īpašu atzinību šajā gadā guva G. Amola iestudētā R. Blaumaņa luga “Uguni”, kas tika raksturota kā nedaudz sasteigta, tomēr vislatviskākā izrāde Latgales teātra repertuārā.¹⁶⁵ Komplimentus regulāri izpelnījās arī mākslinieks A. Zirnīs, jo ar katru izrādi viņa darbs pie skatuviskās telpas veidošanas esot progresējis.¹⁶⁶

1940. gada pavasarī no amata atteicās gan teātra direktors K. Šēnhofs, gan trupas vadītājs G. Amols, kā arī vairāki aktieri.¹⁶⁷ Bija iecerēts, ka nākamajā sezonā teātra kolektīvam pievienosies režisors Roberts Mustaps un Daugavpils teātra aktieri Vilma Liepiņa un Kārlis Adernieks.¹⁶⁸ 1940. gadā Latgales teātris vienojās ar Daugavpils teātri par savstarpēju viesizrāžu apmaiņu. Pirmie izbraukumā uz Rēzekni devās daugavpilieši, 20. februārī izrādot lugu “Jaunaudze”. Presē atzinīgi tika vērtēta gan pati izrāde, gan viesizrāžu ideja, jo Latgales teātris sezonā sniedzot “tikai 10 pirmizrādes”.¹⁶⁹ Savukārt no Madonas puses izskanēja vēlme, ka Latgales teātris šajā pilsētā varētu viesoties ne tikai periodiski, bet ar katru jaunu izrādi, jo Madonas skatītāji teātri esot ļoti iecienījuši.¹⁷⁰ Latgales teātris regulāri apmeklēja arī Varakļānus, kur ieradās apmēram septiņas reizes sezonā.¹⁷¹ Uz Daugavpili Latgales teātris devās 1940. gada martā, kur izrādīja “Hētēras mantojumu”.¹⁷²

Visus nākamās sezonas plānus pārtrauca Latvijas okupācija 1940. gada 17. jūnijā. Zīmīgi, ka 1940. gada septembrī par Rēzeknes latviešu biedrības “Tautas pils” likvidatoru iekšlietu tautas komisārs Alfons Noviks iecēla tieši F. Varslavānu,¹⁷³ kurš pats pirms tam bija darbojies biedrībā un aktīvi iesaistījies Rēzeknes latviešu kultūras dzīvē. Par mērķi tika izvirzīta “Tautas pils” nodošana tautas rīcībā, jo līdz šim tā kalpojusi “šaurām aprindām”.¹⁷⁴ To organizēja F. Varslavāna vadītā Progresīvās

darba inteliģences Rēzeknes komiteja, kurā darbojās arī viņa brālis A. Varslavāns. 1940. gada rudenī tika slēgts Latgales teātris, ko A. Varslavāns, kurš tolaik tika iecelts par jaunizveidotā Rēzeknes aprinģa kultūras nama direktoru un māksliniecisko vadītāju, vēlāk savās nepublicētajās atmiņās nodēvējis par “*neattaisnojamu, aplamu un nepārdomātu*” soli.¹⁷⁵

Secinājumi

Starparu periodā Rēzeknē attīstīt latviešu kultūru bija valstiski svarīgi, jo līdz pat Latvijas okupācijai un Otrā pasaules kara sākumam latviešu skaits pilsētā ne reizi nesasniedza absolūto vairākumu. Rēzeknes latvieši pamatā bija ierēdņi, garnizona pārstāvji, izglītības darbinieki un skolu audzēkņi. Kultūras dzīves veicināšanai tika saņemta finansiāla palīdzība no valdības, piesaistīti profesionāli kultūras darbinieki no citām Latvijas daļām, kā arī domāts par piemērota kultūras centra – “Tautas pils” – izveidošanu.

Latgales teātrim pēc nestabilā darbības sākuma, kad tas vairākkārt mainīja savu pakļautību, pakāpeniski izdevās nostiprināties, 1926. gadā kļūstot par latgaliešu kultūras biedrības “Latgolas Tautas piļš” sastāvdaļu. Tā attīstību bremzēja gan regulārā galveno režisoru maiņa, gan salīdzinoši mazā vietējās publikas interese, kā arī fakts, ka vairums latviešu dzīvoja laukos, nevis Rēzeknē. Nenoliedzamu uzplaukumu Latgales teātris piedzīvoja 30. gadu otrajā pusē. Literatūrā un atmiņās tas bieži saistīts tieši ar atteikšanos no izrādēm latgaliski un pāriešanu uz darbu tikai latviešu literārajā valodā. Tajā varētu būt zināma daļa taisnības, jo tas ļāva piesaistīt vairāk

profesionālu aktieru no citām Latvijas daļām, uz skatuves vairs neveidojās valodu mikslis, kad teju katrs aktieris runā savā izloksnē, teātris varēja paplašināt skatītāju loku, dodoties viesizrādēs arī uz Vidzemi un tuvējo Zemgali. Tomēr pilnīgu atteikšanos no savām reģionālajām atšķirībām nevar vērtēt pozitīvi. Lielu daļu izrāžu teātris 30. gadu otrajā pusē izrādīja viesizrādēs visā Latgalē. Laukos tobrīd lielākā daļa latviešu bija latgaliski runājošie, kuriem noteikti nebūtu pretenziju pret izrādēm ne tikai latviešu literārajā valodā, bet arī latgaliski. Ja šis būtu nevis uz autoritārā režīma ideoloģiju balstīts lēmums, bet gan dabiska teātra attīstības izpausme, izrādes latgaliešu valodā, visticamāk, turpinātu iestudēt pamīšus ar darbiem latviešu literārajā valodā. Teātra uzplaukumu drīzāk vairāk ietekmēja profesionālu režisoru un aktieru piesaiste, vietējo aktieru uzkrātā pieredze, kā arī valsts finansiālais atbalsts.

Atklāta vēšanās pret latgalisko Rēzeknes kultūras vidē pēc 1934. gada 15. maija nenotika, tomēr akcentēts tika vienotais latviskums, kas radies pēc būtiskajām pārmaiņām valstī. Tajā latgaliskais īsti neiekļāvās. Tomēr avoti liecina, ka Latgales teātris varētu būt baudījis īpašu vadoņa K. Ulmaņa uzmanību. Iespējams, zināma taisnība bijusi kādreizējam “Latgolas Tautas piļš” vadītājam J. Bekeram, kurš 1934. gadā rakstīja, ka Latgales un Daugavpils teātri nedrīkst apvienot, jo nacionālisms vislabāk propagandējams no skatuves, kas tieši iedarbojas uz tautu. K. Ulmaņa režīma attieksme pret latgaliešu valodu un kultūru ir temats, kas prasa plašāku pētniecību, jo pašlaik diskutējās par šo jautājumu argumenti vairāk pamatojas uz atsevišķiem, no konteksta izrautiem faktiem, nevis kopsakarību meklēšanu.

ATSAUCES UN SKAIDROJUMI

- ¹ Raksta pamatā ir autorei maģistra darbs “Latviešu kultūras dzīve Rēzeknē (1920–1940): Rēzeknes Latviešu biedrības “Tautas pils” piemērs” (Latvijas Universitāte, 2019), darba zinātniskais vadītājs Aivars Stranga.
- ² Sk. SILVIJA GEIKINA. Daugavpils teātris. Rīga 2015.
- ³ KĀRLIS KUNDZIŅŠ. Latviešu teātra vēsture. Pirmais sējums. No pirmsākumiem līdz 19. gs. beigām. Rīga 1968, 38. lpp.
- ⁴ Ibidem, 39. lpp.
- ⁵ GEIKINA, Daugavpils teātris, 10. lpp.
- ⁶ Ibidem, 13. lpp.
- ⁷ GENOVEFA BARKOVSKA, JOSIFS ŠTEIMANS. Daugavpils vēstures lappuses. Rēzekne 2005, 17. lpp.
- ⁸ KĀRLIS KUNDZIŅŠ. Latviešu teātra vēsture. Otrais sējums. No 20. gs. sākuma līdz 1940. g. Rīga 1972, 153. lpp.
- ⁹ JĀNIS PAUKŠTE. Latgales mūzikas kultūra. Rēzekne 2002, 30. lpp.
- ¹⁰ PĒTERIS ZEILE. Latgales kultūras vēsture. No akmens laikmeta līdz mūsdienām. Rēzekne 2006, 367. lpp.
- ¹¹ [B. A.]. Nu Rēzeknes. In: Drywa, 15.11.1908., 3. lpp.
- ¹² REZEKNĪTS. Rēzeknē. In: Drywa, 26.01.1909., 3.–4. lpp.
- ¹³ REZEKNĪTS. Seši koncerti Latgalā. In: Drywa, 14.02.1909., 1. lpp.
- ¹⁴ [B. A.]. Rēzeknē 25. oktobrī byus latwysks wokors. In: Drywa, 14.10.1909., 4. lpp.
- ¹⁵ [B. A.]. Rēzeknē. In: Drywa, 23.11.1911., 2. lpp.
- ¹⁶ RĒZEKNES KATOLIŅU LABD. BIDRIBAS KOMITETS. Rēzekne. In: Drywa, 21.12.1909., 1.–2. lpp.
- ¹⁷ X. Y. Rēzekne. In: Drywa, 19.02.1910., 2. lpp.
- ¹⁸ ZEILE, Latgales kultūras vēsture, 373. lpp.
- ¹⁹ ANTONS VARSLAVĀNS. Reiz bija tāds teātris. In: Karogs 1984, Nr. 7, 159. lpp.
- ²⁰ KUNDZIŅŠ, Latviešu teātra vēsture. Otrais sējums, 187. lpp.
- ²¹ ZEILE, Latgales kultūras vēsture, 435. lpp.
- ²² [B. A.]. Latgališu dramatiskā studija un trupa. In: Latgolas Vārds, 14.04.1920., 4. lpp.
- ²³ A. E. Teatrs Latgolā. In: Jaunā Straume, 24.09.1921., 5. lpp.
- ²⁴ Z-GA. Teatrs Latgolā. In: Latgolas Vārds, 02.12.1920., 3. lpp.
- ²⁵ Līgums starp Latgales teātri administratora V. Rubuļa personā un skatuves darbiniekiem, 12.01.1921. Latvijas Nacionālais arhīvs, Latvijas Valsts vēstures arhīvs, Rīga (turpmāk – LNA LVVA), 2739-1-86, 105. lp.
- ²⁶ [B. A.]. Latgolas teatrs. In: Latgolas Vārds, 14.04.1920., 4. lpp.
- ²⁷ APMĀKLATOJS. Par Latgolas teatru. In: Latgolas Vārds, 20.04.1921., 4. lpp.
- ²⁸ JURIS PABĒRZS. Latgolas Teatra pyrmo izrode. In: Latgalīts, 14.04.1921., 3. lpp.
- ²⁹ IRĒNA VILČUKA. Francisks Varoslavāns. Rēzekne 2013, 135. lpp.
- ³⁰ A. E. Teatrs Latgolā. In: Jaunā Straume, 14.09.1921., 5. lpp.
- ³¹ [B. A.]. Latgolas teatrs. In: Jaunā Straume, 21.05.1921., 5. lpp.
- ³² [B. A.]. Rēzekne. In: Latgolas Vārds, 17.08.1921., 3. lpp.
- ³³ L. T. Latgolas teatrs. In: Latgalīts, 02.12.1921., 3. lpp.
- ³⁴ GOSTS. Latgolas teatrs. In: Latgalīts, 12.01.1922., 2. lpp.
- ³⁵ VARSLAVĀNS, Reiz bija tāds teātris, Nr. 7, 159. lpp.

- ³⁶ Rēzeknes Ugunsdzēsēju biedrības priekšnieka B. Čerfasa vēstule Latgales teātra pārzinim Jaudzemam, 02.05.1922. LNA LVVA, 2739-1-86, 72. lp.
- ³⁷ VARSLAVĀNS, Reiz bija tāds teātris, Nr. 7, 161. lpp.
- ³⁸ Pārskats par Rēzeknes Latviešu biedrības darbību 1924. gadā. LNA LVVA, 2739-1-54, 4. lp.
- ³⁹ Rēzeknes Latviešu biedrības dramatiskā teātra repertuārs uz 1925. gadu. Ibidem, 7. lp.
- ⁴⁰ Rēzeknes Latviešu biedrības valdes sēdes protokols, 14.12.1924. Ibidem, 2739-1-3, 37. lp.
- ⁴¹ A. S. Teātris. In: Jaunō Straume, 01.02.1925., 4. lpp.
- ⁴² Rēzeknes Latviešu biedrības valdes vēstule Rēzeknes apriņķa priekšniekam, 1925. gada februāris. LNA LVVA, 2739-1-54, 24. lp.
- ⁴³ Rēzeknes Latviešu biedrības valdes vēstule Rēzeknes apriņķa priekšniekam, 13.03.1925. Ibidem, 34. lp.
- ⁴⁴ Rēzeknes Latviešu biedrības valdes vēstule Ludzas apriņķa priekšniekam, 1925. gada marts. Ibidem, 28. lp.
- ⁴⁵ Rēzeknes Latviešu biedrības valdes sēdes protokols, 31.10.1925. Ibidem, 2739-1-3, 45. lp.
- ⁴⁶ [B. A.]. Paziņojums. In: Latgolas Words, 16.12.1925., 4. lpp.
- ⁴⁷ Rēzeknes Latviešu biedrības padomes sēdes protokols, 19.02.1926. LNA LVVA, 2739-1-3, 48. lp.
- ⁴⁸ [B. A.]. Tautas noma un teātra atklošona Rēzeknē. In: Latgolas Vārds, 27.10.1926., 3. lpp.
- ⁴⁹ VARSLAVĀNS, Reiz bija tāds teātris, Nr. 7, 162. lpp.
- ⁵⁰ Ibidem, 163. lpp.
- ⁵¹ ANTONS ZALĀNS (sast.). Prelāts Jānis Velkme. North Aurora 1995, 162. lpp.
- ⁵² VARSLAVĀNS, Reiz bija tāds teātris, Nr. 7, 162. lpp.
- ⁵³ [B. A.]. [B. n.]. In: Jaunō Straume, 04.11.1926., 4. lpp.
- ⁵⁴ [B. A.]. Latgolas Teātra darbība. In: Jaunō Straume, 28.04.1927., 1. lpp.
- ⁵⁵ V. M. Latgolas Teātra lītā. In: Jaunō Straume, 16.11.1928., 4. lpp.
- ⁵⁶ G[USTAVS] R[AUSKIŅŠ]. "Latgolas teātris" – Rēzeknē. In: Latvijas Kareivis, 29.12.1926., 3. lpp.
- ⁵⁷ [GUSTAVS RAUSKI]ŅŠ. Iekšzeme. In: Daugavas Vārds, 11.12.1926., 2. lpp.
- ⁵⁸ TEĀTRA KOMISIJA. Paziņojums. In: Latgolas Vārds, 14.09.1927., 4. lpp.
- ⁵⁹ Latgales teātra aktieru un studijas dalībnieku saraksts 1927./1928. gada sezonā. LNA LVVA, 2739-1-63, 15. lp.
- ⁶⁰ [B. A.]. Rēzekne. In: Latgolas Vārds, 19.10.1927., 4. lpp.
- ⁶¹ [B. A.]. Rēzekne. In: Latgolas Vārds, 09.11.1927., 4. lpp.
- ⁶² [B. A.]. Rēzekne. In: Latgolas Vārds, 23.11.1927., 4. lpp.
- ⁶³ GUSTAVS RAUSKIŅŠ. "Latgolas teātris" – Rēzeknē. In: Latvijas Kareivis, 22.11.1927., 3. lpp.
- ⁶⁴ [B. A.]. Latgolas teātra izrode Viļānūs. In: Zemnika Ziņas, 16.02.1928., 4. lpp.
- ⁶⁵ FR[ANCIS ZEPS]. Īprīcinojūši sasnāgumi "Latgolas Teātri". In: Zemnika Ziņas, 02.02.1928., 2. lpp.
- ⁶⁶ VARSLAVĀNS, Reiz bija tāds teātris, Nr. 7, 163. lpp.
- ⁶⁷ Ibidem.
- ⁶⁸ [B. A.]. "Latgolas Teātris" – Rēzeknē. In: Pēdējā Bridī, 08.02.1928., 8. lpp.
- ⁶⁹ GUSTAVS RAUSKIŅŠ. "Latgolas Teātris" – Rēzeknē. In: Pēdējā Bridī, 15.03.1928., 6. lpp.
- ⁷⁰ Voldemāra Ābrama vēstule Latgales teātra padomes priekšsēdētājam Pēterim Zadvinskim, 01.01.1930. LNA LVVA, 2739-1-63, 82. lp.
- ⁷¹ V. ERDMANS. "Latgolas teātris" – Rēzeknē. In: Latvijas Kareivis, 09.05.1928., 2. lpp.
- ⁷² Izvilks no Kultūras fonda domes sēdes protokola, 30.04.1928. LNA LVVA, 1632-3-5, 11. lp.

- ⁷³ V. M. Latgolas Teatra litā, 4. lpp.
- ⁷⁴ [B. A.]. Latgolas Teātris. In: Jaunō Straume, 22.12.1928., 4. lpp.
- ⁷⁵ [B. A.]. Dramatiskōs mōkslas studija Rēzeknē. In: Jaunō Straume, 30.05.1929., 1. lpp.
- ⁷⁶ Antona Varšlavāna apraksts "Latgales teātris Rēzeknē", 1962./1963. g. Latgales Kultūrvēstures muzejs (turpmāk – LKM), Plg-720, 3. lpp.
- ⁷⁷ CASINUS. Latgolas teātra trešū sezonu slādzūt. In: Jaunō Straume, 30.05.1929., 4. lpp.
- ⁷⁸ GUSTAVS RAUSKIŅŠ. "Latgolas teātris" – Rēzeknē. In: Latvijas Kareivis, 10.04.1929., 2. lpp.
- ⁷⁹ VARSLAVĀNS, Reiz bija tāds teātris, Nr. 7, 164. lpp.
- ⁸⁰ P. BR. Rēzekne. In: Latgales Ziņas, 17.01.1930., 2. lpp.
- ⁸¹ Latgales teātra izrādīto lugu un apmeklētāju skaits no 1930. gada 1. janvāra līdz 1931. gada 1. aprīlim. LNA LVVA, 2739-1-64, 6. lp.
- ⁸² Ss. Latgolas teātris. In: Nōkūtne 1931, Nr. 1, 38. lpp.
- ⁸³ TEĀTRA KOMISIJA. Latgolas teātris atkļoj sezonu. In: Latgolas Vārds, 10.10.1930., 4. lpp.
- ⁸⁴ S. Jaunums Latgolas teātri. In: Latgolas Vārds, 07.11.1930., 4. lpp.
- ⁸⁵ [B. A.]. [B. n.]. In: Jaunō Straume, 11.09.1930., 1. lpp.
- ⁸⁶ GEIKINA, Daugavpils teātris, 44.–45. lpp.
- ⁸⁷ Ibidem, 56. lpp.
- ⁸⁸ Antona Varšlavāna apraksts "Latgales teātris Rēzeknē", 1962./1963. g. LKM, Plg-720, 4. lpp.
- ⁸⁹ ANTONS RUPAINIS. Manu dienu liču-loči. In: PĒTERIS ĒRMANIS (red.). Trimdas rakstnieki. 3. sēj. Kempten 1947, 51. lpp.
- ⁹⁰ -TS. Miris Latgolas Teātra režisors Erichs Lauberts. In: Jaunais Vārds, 23.07.1931., 6. lpp.
- ⁹¹ H[ERONIMS] T[IHOVSK]IS. Rēzekne. In: Latgolas Vārds, 17.04.1931., 3. lpp.
- ⁹² Latgaliešu kultūras biedrības "Latgolas Tautas piļs" valdes sēdes protokols, 28.09.1932. LNA LVVA, 2739-1-6, 11. lp.
- ⁹³ H[IERONIMS] T[IHOVSKIS]. Moksla. In: Latgolas Vārds, 28.09.1932., 3. lpp.
- ⁹⁴ J--IS. Pyrmizrōde Latgolas teātri. In: Jaunō Straume, 26.01.1933., 4. lpp.
- ⁹⁵ LATGOLAS TEĀTRA KOMISIJA. Dramatiska studija pi Latgolas Teātra Rēzeknē. In: Latgolas Vārds, 23.08.1933., 4. lpp.
- ⁹⁶ [B. A.]. Latgolas teātris. In: Jaunō Straume, 08.09.1933., 4. lpp.
- ⁹⁷ Ls. Latgales teātrim pavērti jauni ceļi. In: Rīgas Vēstnesis, 05.10.1933., 4. lpp.
- ⁹⁸ H[IERONIMS] T[IHOVSK]IS. Latgolas teātrys. In: Latgolas Vārds, 29.11.1933., 4. lpp.
- ⁹⁹ [B. A.]. Latgolas Teātris. In: Latgolas Vārds, 17.01.1934., 3. lpp.
- ¹⁰⁰ [B. A.]. Latgales teātris Daugavpilī. In: Latgales Ziņas, 23.02.1934., 3. lpp.
- ¹⁰¹ H[IERONIMS] T[IHOVSKIS]. Latgolas teātrys. In: Latgolas Vārds, 14.03.1934., 5. lpp.
- ¹⁰² Antona Varšlavāna apraksts "Latgales teātris Rēzeknē", 1962./1963. g. LKM, Plg-720, 4. lpp.
- ¹⁰³ [B. A.]. Latgales teātra sezona atklōšona. In: Latgolas Vārds, 05.09.1934., 3. lpp.
- ¹⁰⁴ RASMA LĀCE. Arvids Egle. Rīga 1985, 28. lpp.
- ¹⁰⁵ RUPAINIS, Manu dienu liču-loči, 51. lpp.
- ¹⁰⁶ VARSLAVĀNS, Reiz bija tāds teātris, Nr. 7, 163. lpp.
- ¹⁰⁷ [B. A.]. Latgales teātra sezona atklōšona. In: Latgolas Vārds, 05.09.1934., 3. lpp.
- ¹⁰⁸ INESIS FELDMANIS (red.). 15. maija Latvija. Rīga 2017, 324.–325. lpp.
- ¹⁰⁹ H[IERONIMS] T[IHOVSKIS]. Latgales teātris Rēzeknē sāk sezonu. In: Rīts, 06.09.1934., 3. lpp.

- ¹¹⁰ Latgales teātra priekšsēdētāja Jezupa Bekera paskaidrojumi un lūgums izglītības ministram, 15.08.1934. LNA LVVA, 2739-1-49, 21. lpp.
- ¹¹¹ Politiskās pārvaldes Rēzeknes rajona priekšnieka Jāņa Žigura slepenais ziņojums Drošības policijas departamenta direktoram, 31.03.1940. LNA LVVA, 3235-5-3488, 15. lpp.
- ¹¹² FELDMANIS, 15. maija Latvija, 320. lpp.
- ¹¹³ Kultūras fonda Domes sēžu protokoli. LNA LVVA, 1632-3-12, 13, 14, 15.
- ¹¹⁴ [B. A.]. Apsavīnoj latvišu bidreibas. In: Jaunais Vārds, 11.10.1934., 6. lpp.
- ¹¹⁵ Rēzeknes Latviešu biedrības "Tautas pils" statūti, 1935. LNA LVVA, 2739-1-82, 129. lpp.
- ¹¹⁶ KUNDZIŅŠ, Latviešu teātra vēsture. Otrais sējums, 389. lpp.
- ¹¹⁷ VIKTORS HAUSMANIS. Alma Ābele. Rīga 1983, 27. lpp.
- ¹¹⁸ Ibidem, 28. lpp.
- ¹¹⁹ GUNA ZELTIŅA. Ernests Feldmanis. Rīga 1979, 131. lpp.
- ¹²⁰ HAUSMANIS, Alma Ābele, 27. lpp.
- ¹²¹ [B. A.]. Latgolas teātris atklāj sezonu. In: Latgolas Vārds, 09.09.1937., 2. lpp.
- ¹²² [B. A.]. Latgales teātra sūtība. In: Daugavas Vēstnesis, 28.02.1940., 8. lpp.
- ¹²³ Darba līgums starp Rēzeknes Latviešu biedrības "Tautas pils" valdi un Gustavu Amolu, 04.01.1937. LNA LVVA, 2739-1-21, 1. lpp.
- ¹²⁴ EVITA SNIEDZE. Latviešu teātra hronika, 1919–1944. Rīga 2006, 462.–466. lpp.
- ¹²⁵ ZEILE, Latgales kultūras vēsture, 464. lpp.
- ¹²⁶ SNIEDZE, Latviešu teātra hronika, 463. lpp.
- ¹²⁷ VARSLAVĀNS, Reiz bija tāds teātris, Nr. 7, 166. lpp.
- ¹²⁸ KUNDZIŅŠ, Latviešu teātra vēsture. Otrais sējums, 390. lpp.
- ¹²⁹ [B. A.]. Latgolas teātra uzaicinājums organizācijom. In: Jaunais Vārds, 03.10.1935., 2. lpp.
- ¹³⁰ [B. A.], Latgales teātra sūtība, 8. lpp.
- ¹³¹ SNIEDZE, Latviešu teātra hronika, 463. lpp.
- ¹³² ANTONS VARSLAVĀNS. Reiz bija tāds teātris. In: Karogs 1984, Nr. 8, 155. lpp.
- ¹³³ HAUSMANIS, Alma Ābele, 31. lpp.
- ¹³⁴ Ibidem, 32. lpp.
- ¹³⁵ K. K. Latgolas teātris. In: Latgolas Vārds, 02.10.1935., 3. lpp.
- ¹³⁶ [B. A.]. Rēzeknē. In: Latgolas Vārds, 14.11.1935., 3. lpp.
- ¹³⁷ HAUSMANIS, Alma Ābele, 27. lpp.
- ¹³⁸ Darba līgums starp Rēzeknes Latviešu biedrības "Tautas pils" valdi un Gustavu Amolu, 04.01.1937. LNA LVVA, 2739-1-21, 1. lpp.
- ¹³⁹ HAUSMANIS, Alma Ābele, 27. lpp.
- ¹⁴⁰ VARSLAVĀNS, Reiz bija tāds teātris, Nr. 7, 166. lpp.
- ¹⁴¹ VARSLAVĀNS, Reiz bija tāds teātris, Nr. 8, 156. lpp.
- ¹⁴² HAUSMANIS, Alma Ābele, 32. lpp.
- ¹⁴³ VARSLAVĀNS, Reiz bija tāds teātris, Nr. 7, 164. lpp.
- ¹⁴⁴ [B. A.]. Latgales teātra darbības paplašināšanas nodomi. In: Latvijas Kareivis, 30.07.1936., 4. lpp.
- ¹⁴⁵ D[ONATS] L[ATKOVSKIS]. Atbolsta Latgolas teātri. In: Latgolas Vārds, 28.04.1937., 2. lpp.
- ¹⁴⁶ R. SPR. Latgales un Ziemeļlatvijas teātri Rīgā. In: Jaunākās Ziņas, 07.06.1937., 6. lpp.
- ¹⁴⁷ SNIEDZE, Latviešu teātra hronika, 465. lpp.
- ¹⁴⁸ DONATS LATKOVSKIS. Jubilejas izrōde Latgolas teātri. In: Zidūnis 1938, Nr. 4, 35. lpp.

- ¹⁴⁹ VARSLAVĀNS, Reiz bija tāds teātris, Nr. 8, 157. lpp.
- ¹⁵⁰ [B. A.]. Latgales teātra darbs vainagojies panākumiem. In: Latgales Vēstnesis, 30.05.1938., 2. lpp.
- ¹⁵¹ ZELTIŅA, Ernests Feldmanis, 135. lpp.
- ¹⁵² VARSLAVĀNS, Reiz bija tāds teātris, Nr. 8, 155. lpp.
- ¹⁵³ Latgaliešu kultūras biedrības "Latgales Tautas pils" valdes sēdes protokols, 10.04.1935. LNA LVVA, 2739-1-6, 33. lp.
- ¹⁵⁴ -KA. Latgales teātra panākumi. In: Latgales Vēstnesis, 11.01.1937., 3. lpp.
- ¹⁵⁵ [B. A.]. Latgolas teātris atklāj sezonu. In: Latgolas Vārds, 09.09.1937., 2. lpp.
- ¹⁵⁶ D[ONATS] L[ATKOVSKIS]. Jēkabs Saltups – Latgales teātri. In: Latgales Vēstnesis, 28.04.1937., 3. lpp.
- ¹⁵⁷ [B. A.]. Īcalti teātru direktori. In: Latgolas Vārds, 10.03.1938., 1. lpp.
- ¹⁵⁸ [B. A.]. Latgolas teātram jauns direktors. In: Latgolas Vārds, 22.12.1938., 8. lpp.
- ¹⁵⁹ G. B. Kaunata. In: Latgolas Vārds, 23.02.1939., 4. lpp.
- ¹⁶⁰ S. Latgolas teātris. In: Latgolas Vārds, 04.01.1940., 2. lpp.
- ¹⁶¹ A. St. Atgōja, bolsu nūdeve un aizgōja. In: Latgolas Vārds, 21.03.1940., 7. lpp.
- ¹⁶² ALEKSANDRS EMSIŅŠ. "Lidumnieki" Latgales teātri. In: Daugavas Vēstnesis, 20.12.1939., 4. lpp.
- ¹⁶³ [B. A.]. Leidumnieki – Latgolas teātri. In: Latgolas Vārds, 04.01.1940., 2. lpp.
- ¹⁶⁴ MEIKULS APEĻS. 10 gadu skotuves dorbā. In: Jaunais Vārds, 07.03.1940., 6. lpp.
- ¹⁶⁵ [ALEKSANDRS EMSIŅŠ]. Studentes vasara uz Latgales teātra skatuves. In: Daugavas Vēstnesis, 20.11.1939., 8. lpp.
- ¹⁶⁶ ALEKSANDRS EMSIŅŠ. "Meitene no Pēterpuštas" Latgales teātri. In: Daugavas Vēstnesis, 11.10.1939., 3. lpp.
- ¹⁶⁷ [B. A.]. Jurdiņas Latgolas teātri. In: Jaunais Vārds, 25.04.1940., 4. lpp.
- ¹⁶⁸ -TNS. Nu soldonos pudeles – Latgolas teātri. In: Latgolas Vārds, 09.05.1940., 3. lpp.
- ¹⁶⁹ D[ONATS] L[ATKOVSKIS]. Daugavpils teātris visojās Rēzeknē. In: Latgolas Vārds, 29.02.1940., 7. lpp.
- ¹⁷⁰ M. Latgales teātris. In: Madonas Ziņas, 30.11.1939., 2. lpp.
- ¹⁷¹ [B. A.]. Latgales teātra sūtība. In: Daugavas Vēstnesis, 28.02.1940., 8. lpp.
- ¹⁷² IRMA GREBZDE. Latgales teātra viesizrāde Daugavpilī. In: Daugavas Vēstnesis, 01.03.1940., 6. lpp.
- ¹⁷³ AIVARS STRANGA. Latvijas kultūras un mākslas sovetizācija pirmajā padomju okupācijas gadā: 1940. gada jūnijs – 1941. gada jūnijs. I daļa. In: Latvijas Universitātes Žurnāls. Vēsture 2018, Nr. 5, 43. lpp.
- ¹⁷⁴ [B. A.]. Latgales tautas pils – tautai. In: Daugavas Vēstnesis, 31.07.1940., 3. lpp.
- ¹⁷⁵ Antona Varoslavāna apraksts "Reiz bija tāds teātris", 1981. g. LKM, Plg-22268, 51. lpp.

SUMMARY

The inhabitants of Rēzekne were acquainted with stage art since the beginning of the 20th century; however, it can be regarded that Latgale Theatre originated in the spring of 1920, when the Department of Latgale of the Ministry of the Interior founded theatre studies in Riga. In the beginning of 1921, the studies were moved to Rēzekne, where the Latgale Theatre was established, and the first performance was directed by Kārlis Hamsters. The development of Latvian culture in Rēzekne was of national importance, since until the very occupation of Latvia and the beginning of the Second World War

the number of Latvians in the town did not reach the absolute majority. It was also a way to draw together Latgalians and other Latvians, who had become distanced after the establishment of a common state in terms of language, culture and economy. Due to financial difficulties, in 1921 the theatre was taken over by the Department of Rēzekne of Latvian Culture Promotion Society with the goal to create a unified theatre of Latgale. In 1924, the theatre was closed and preceded by the theatre of the Latvian Society of Rēzekne uniting members that had moved to Latgale from other regions of Latvia; the theatre, similarly to its predecessor had set great plans but lacked financial resources.

The Latgale Theatre gradually strengthened its position after it came under the wing of the Latgalian cultural society *Latgolas Tautas piļš* in 1926. The society established a culture house or *tautas piļš* in Rēzekne that became the main cultural centre of the town. The majority of the performances were played in Latgalian, thus causing difficulties to the actors of non-Latgalian origin. Moreover, the Latgalian actors spoke in different dialects. Other problems included the relatively small number of spectators, lack of funds, as well as frequent change of the main director. For a short period of time, the Latgale Theatre has employed such directors as Voldemārs Ābrams, Ērihs Lauberts, Jānis Priede, as well as the actor Edgars Podiss who worked as a director for several seasons.

The Latgale Theatre started to flourish in 1933, when Ernests Feldmanis, former director and actor of the National Theatre, took over as the main director, and he worked in the theatre until 1937. He also attracted experienced actors from other towns to the Latgale Theatre. In the mid-1930s, the Latgale Theatre could be regarded as a serious and professional theatre. After the coup d'état on 15 May 1934, the Latgale Theatre performed plays only in Latvian literary language. There was no overt action against Latgalians; however, a unified Latvianness was emphasized due to the major changes in the country. Nothing Latgalian was appropriate. This is also evidenced by the merger of Latgalian cultural society *Latgolas Tautas piļš* and the Latvian Society of Rēzekne, establishing a single society of Latvians living in Rēzekne. The Latgale Theatre was the smallest of the five provincial theatres of Latvia; therefore, there was a discussion about its merger with Daugavpils Theatre. However, the secret messages of Political Police Department indicate that the Latgale Theatre was especially loved by Kārlis Ulmanis; therefore, its closure was not raised. In the second half of the 1930s, the Latgale Theatre often organized guest performances touring around Latgale, Vidzeme and the nearest part of Zemgale. The future plans of the theatre were disrupted by the occupation of Latvia. In the autumn of 1940, the Latgale Theatre was closed.